

Där förändring tar form ur det forna

En resedagbok av Signe Larsson

Prolog

I en tid av klimatkris, resursbrist och urban omvandling har termen "adaptive reuse" blivit ett starkt imperativ inom arkitekturens diskurs. Vi lever i ett paradigmskifte där arkitekturens fokus måste frångå den moderna modellens standard, där byggnadsverk rivs när de inte längre anses vara dugliga, och i stället rikta den mot att återbruka och ta hand om det kulturarv och de materialresurser som redan finns. Förändring är konstant, och allt fler transformerade miljöer blir som en konsekvens mer påtagliga runt om i Europa, där det finns exempel på många lyckade transformationer. Ändå fortsätter byggnadsverk att hamna i riskzonen för rivning, då de ofta visuellt klassificeras som föråldrade, trots att det finns potential att skriva en ny historia för byggnadsverken, eller åtminstone att återbruka deras material. Ett europeiskt land som är framstående inom denna sfär är Belgien, som därför blev målet för min resa.

Arkitekturen som skapas inom ramen för "adaptive reuse" tar form i mötet mellan minne och transformation, där det förflutna läggs på lager och framtiden skrivs om. Mitt masterarbete utgick från frågeställningar kring temat:

"Hur kan man transformera en byggnad utan att kompromissa med dess arkitektoniska kvaliteter om ett skifte av funktion krävs för dess fortsatta användning?"

Vad är så att säga kvaliteter som är "viktiga att bevara", och hur värdesätter man olika aspekter som relaterar till varandra? Var drar man gränsen mellan förändring och bevarande?

I projektet arbetade jag både med teoretiska frågeställningar kring bevarande och transformation och försökte parallellt praktiskt omvandla en funktionellt obsolet mellanstadieskola från 1950-talet till bostäder. Därför blev det viktigt för mig att söka inspiration från en bredare kontext än enbart den svenska, samt att skapa mig en bredare förståelse för hur olika projekt hanterar frågor kring transformation, bevarande och återbruk.

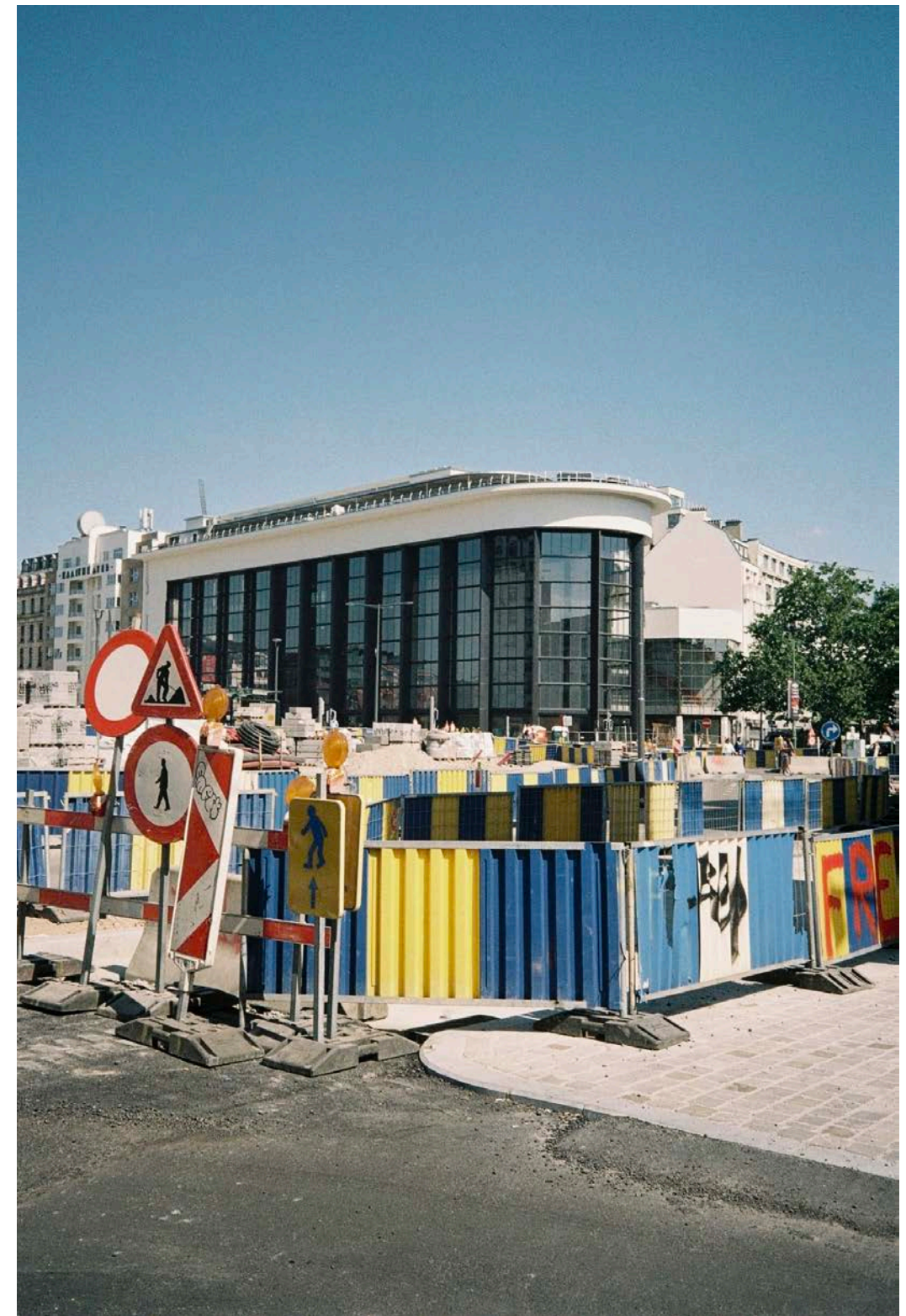

Fig. 01. Projekt 1, konstruktionsarbete framför Kanal Centre Pompidou

Syftet med resan var att fördjupa min förståelse för hur ett flertal samtida arkitekter tagit sig an komplexiteten i att transformera befintliga byggnadsverk och försöka förstå vad det har inneburit för den befintliga samt den nyskapade arkitekturen. Därför var det viktigt för mig att projekten jag valde att besöka tillät mig att förstå hur man har jobbat både med byggnadens fysiska kropp men även omvandling av program.

Målet var att samla kunskap kring hur man implementerat “adaptive reuse” i praktiken. Dels relaterat till hur man behandlat gestaltning, men även hur man förvandlat byggnadsverkets program och kropp i det nya. Ett av fokusområdena var att försöka tolka hur den ursprungliga arkitekturen tillåts representeras i det nya i förhållande till material och rumsliga kvaliteter.

För att försöka kategorisera projekten någorlunda och placera dem i en bredare diskurs, kommer jag i detta häfte att ge projekten två termer som relaterar till vilken typ av transformation byggnadsverket har genomgått. Det första är kopplat till förändring av program; det andra till förändring av byggnadskropp. Detta för att försöka härleda intensiteten av förändringen som skett inom projektet. Inom program använder jag mig av termerna: Rehabilitate, Reactivate, Regenerate, Repurpose. Inom kropp använder jag mig av termerna: Refurbish, Retrofit, Reinterpret, Remodel. Taget från kollektivet [PARK Associatis](#) arbete med att kartlägga sina egna projekt i en terminologisk ram för transformationsprojekt.

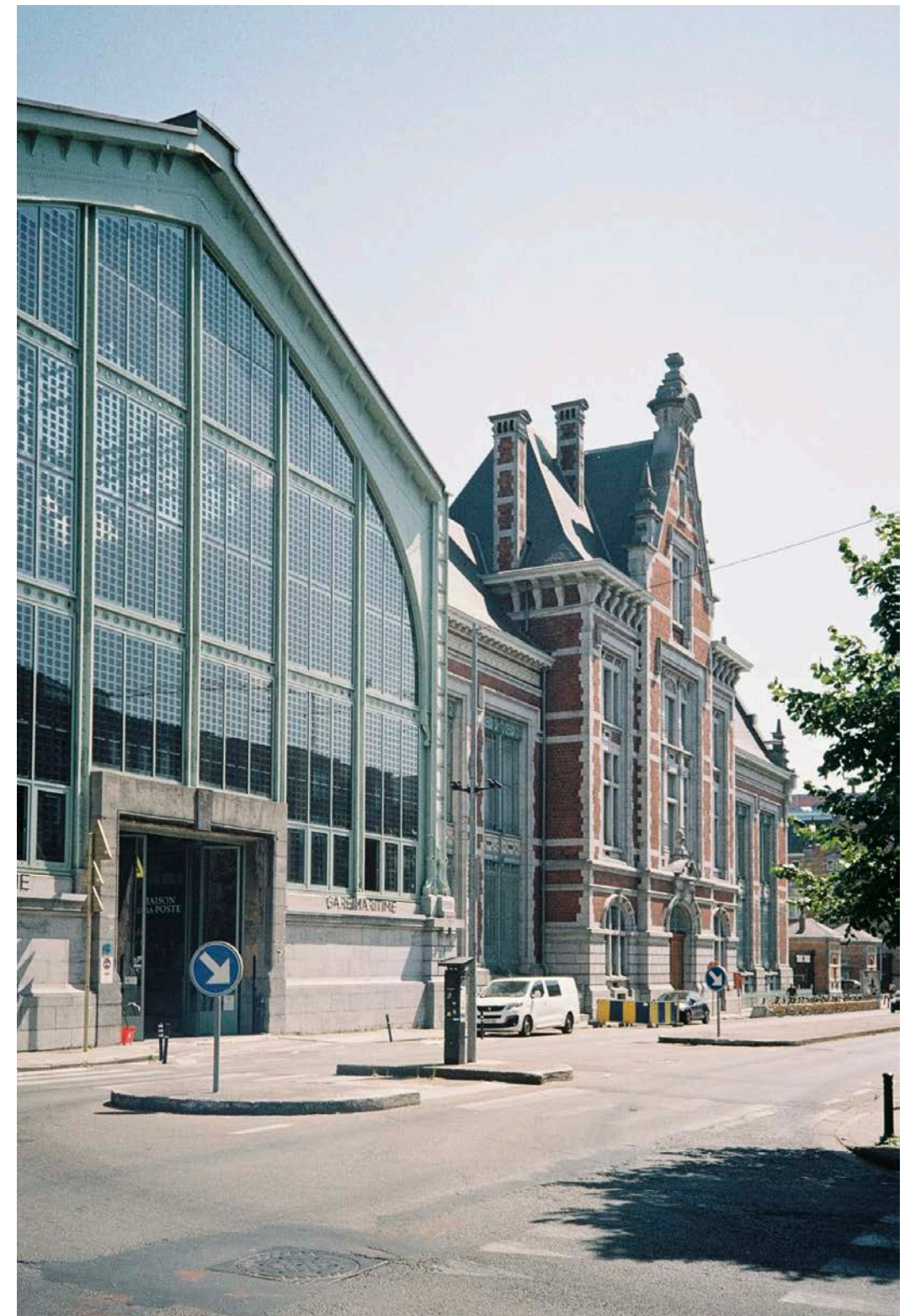

Fig. 02. Projekt 2, sydöstra entrén till Gare Maritime

Kort personporträtt

Hej!

Jag heter Signe Larsson. Hösten 2019 påbörjade jag min kandidatutbildning vid lärosätet Politecnico di Milano som jag slutförde sommaren 2022. Efter två års praktik påbörjade jag slutligen min masterutbildning vid Chalmers Tekniska Högskola hösten 2024 som jag slutförde sommaren 2026.

Sammanfattning av resan

Jag började min resa i Bryssel och rörde mig radiellt från Bryssel som tyn-gdpunkt. Under en veckas tid besökte jag runt 12 byggnadsverk i fyra olika städer runt om i Belgien. Projekt med olika transformativ natur. Under resan dök det även upp ett flertal till som bevis på Belgiens förmåga att ta bruk av redan byggd miljö i sitt utvecklande av ny arkitektur.

Dagsresor:
Bryssel → Antwerpen: 1:00 h tåg
Bryssel → Gent: 0:40 h tåg
Bryssel → Hasselt: 1:20 h tåg

Besökta Arkitektoniska Verk och Platser

- Bryssel:**
- 1. The Citroën Garage / Kanal Centre Pompidou
 - 2. Tour & Taxis, Gare Maritime
 - 3. Tour & Taxis, Hôtel des Douanes
 - 4. Royale Belge
 - 5. Rotor DC (Återbrukscentral)

- Hasselt:**
- 6. Hasselt Beguinage
 - 7. Museum Z33 (Nykonstruktion/tillbyggnad)

- Gent:**
- 8. PC Caritas
 - 9. Boekentoren

- Antwerpen:**
- 10. Het Steen 100
 - 11. Kanaal in Wijnegem / Axel Verwoordts Gallery
 - 12. Antwerpen Tower

- Påsprunget:**
- 13. [50°51'33.0"N 4°20'40.3"E](#)
 - 14. [50°51'24.3"N 4°21'03.2"E](#)
 - 15. [50°50'49.2"N 4°21'38.6"E](#)

Projekt 1.
The Citroën Garage / [Kanal Centre Pompidou](#)

Byggnadsår:	1930-1935
Ursprungligt Program:	Showroom för Citroën
Arkitekt:	Alexis Dumont, Marcel Van Goethem and Maurice-Jacques Ravazé
Transformationsår:	2015/2026
Ny Funktion:	Museum, Kulturcenter
Arkitekt:	noAarchitecten , EM2N , Sergison Bates Architects
Typ av förändring i program:	Regenerate
Typ av förändring i kropp:	Reinterpret

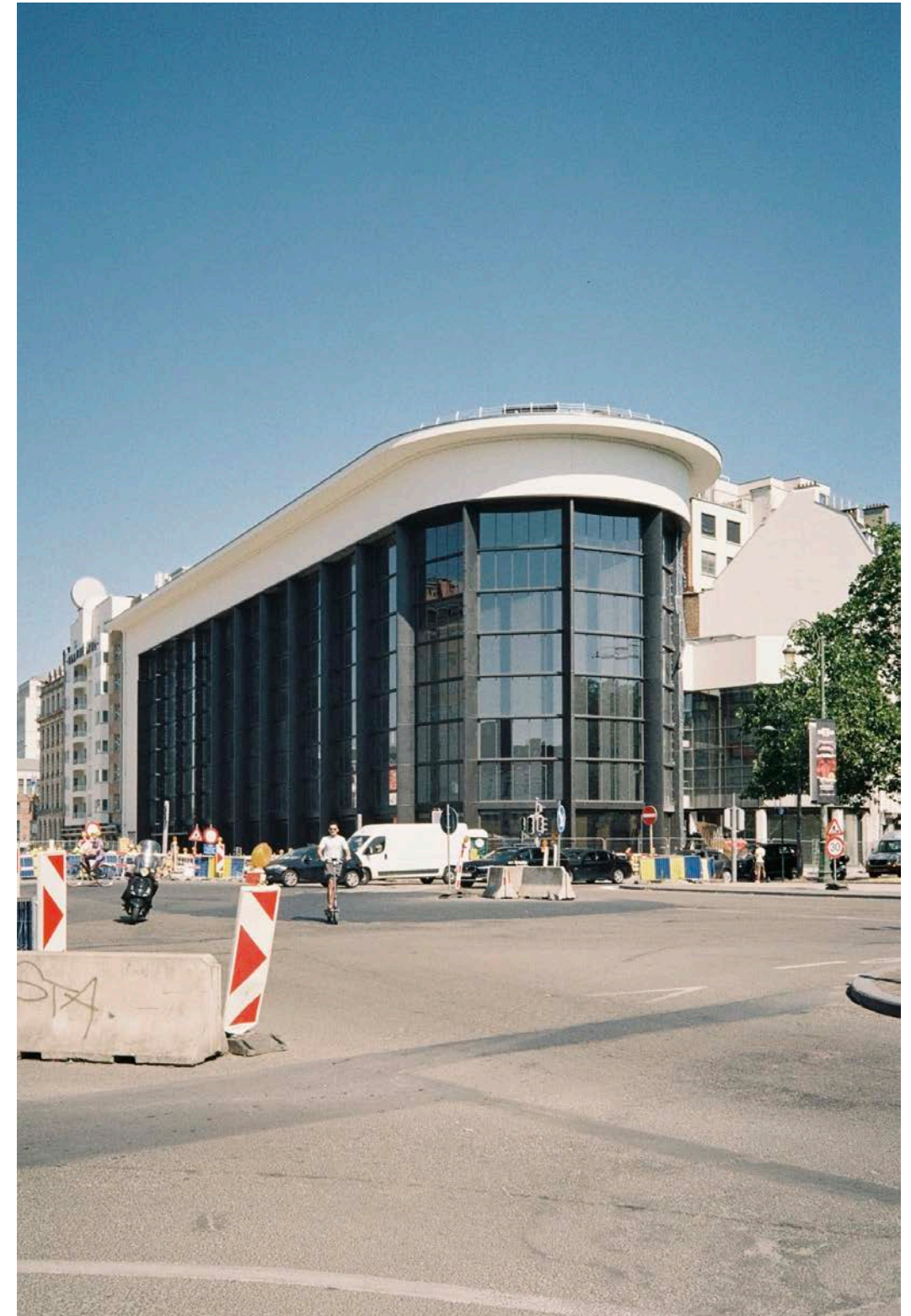

Fig. 03. Projekt 1, Kanal Centre Pompidou

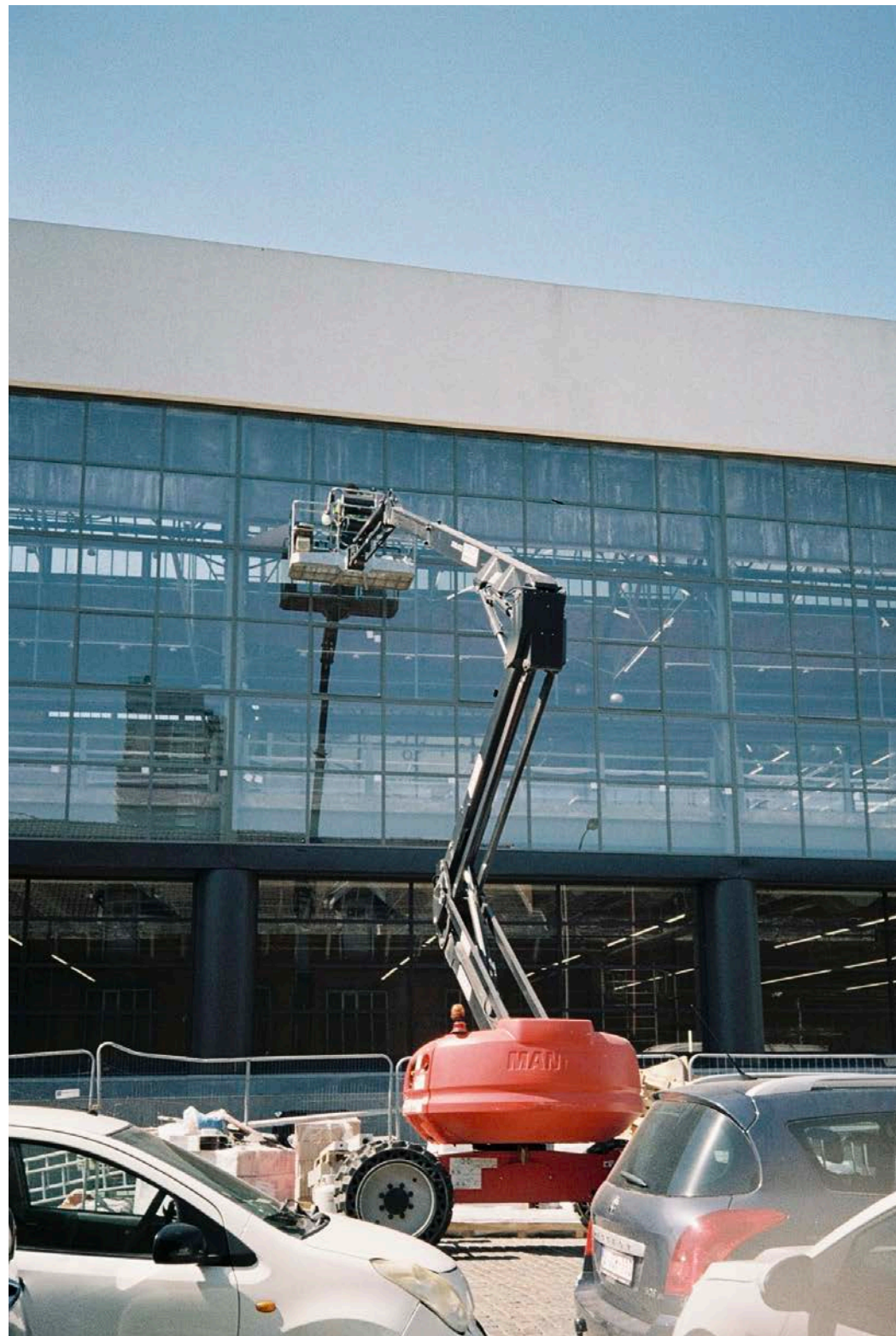

Fig. 04. Projekt 1, konstruktionsarbete på östra sidan

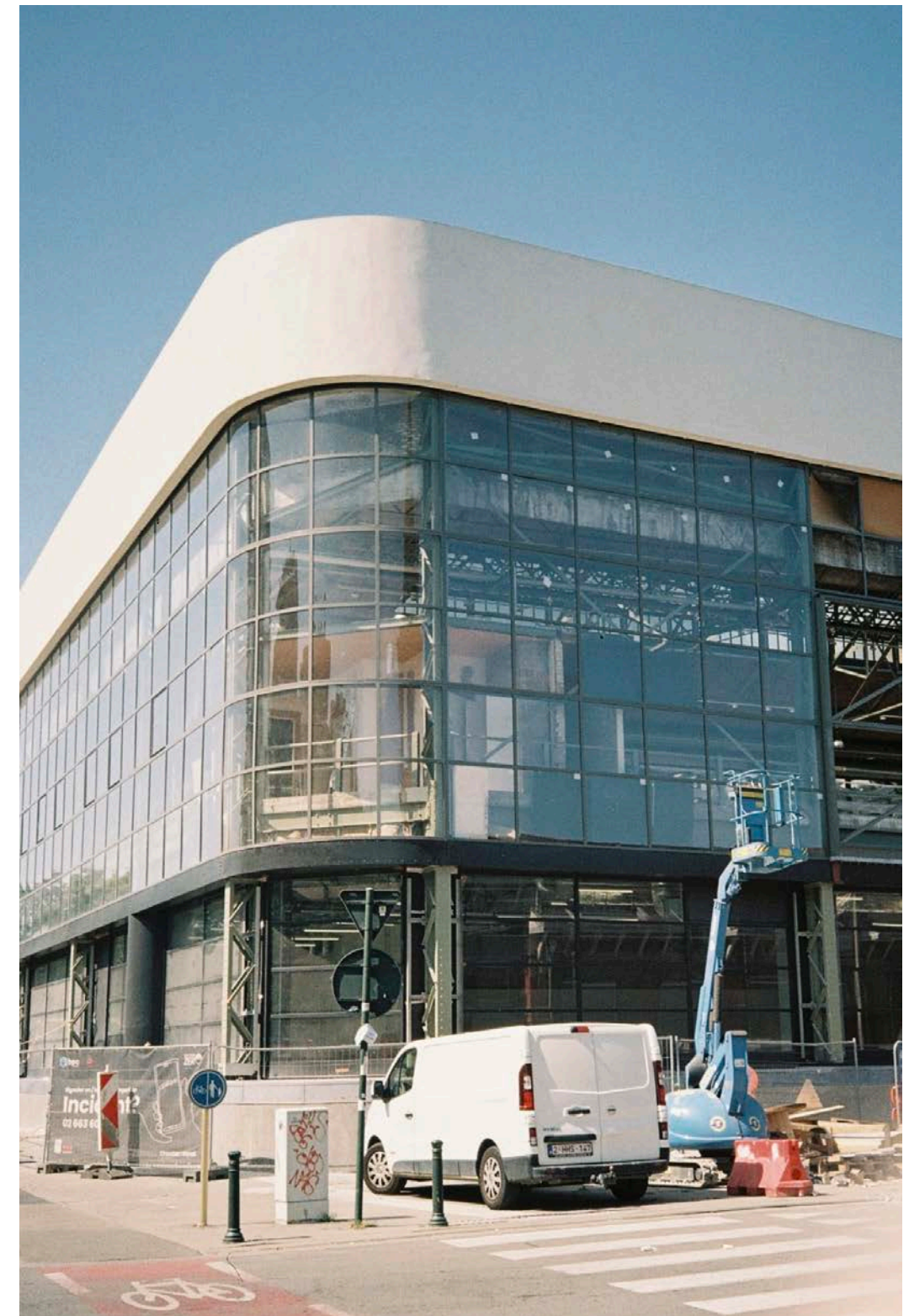

Fig. 05. Projekt 1, konstruktionsarbete i sydöstra hörnet

Projekt 2.
Tour & Taxis, Gare Maritime

Byggnadsår: 1907
Ursprungligt Program: Godstation
Arkitekt: Constant Bosmans

Transformationsår: 2017
Ny Funktion: Mixed-use, Kontor, Mathall
Arkitekt: Neutelings Riedijk Architects

Typ av förändring i program: Repurpose
Typ av förändring i kropp: Remodel

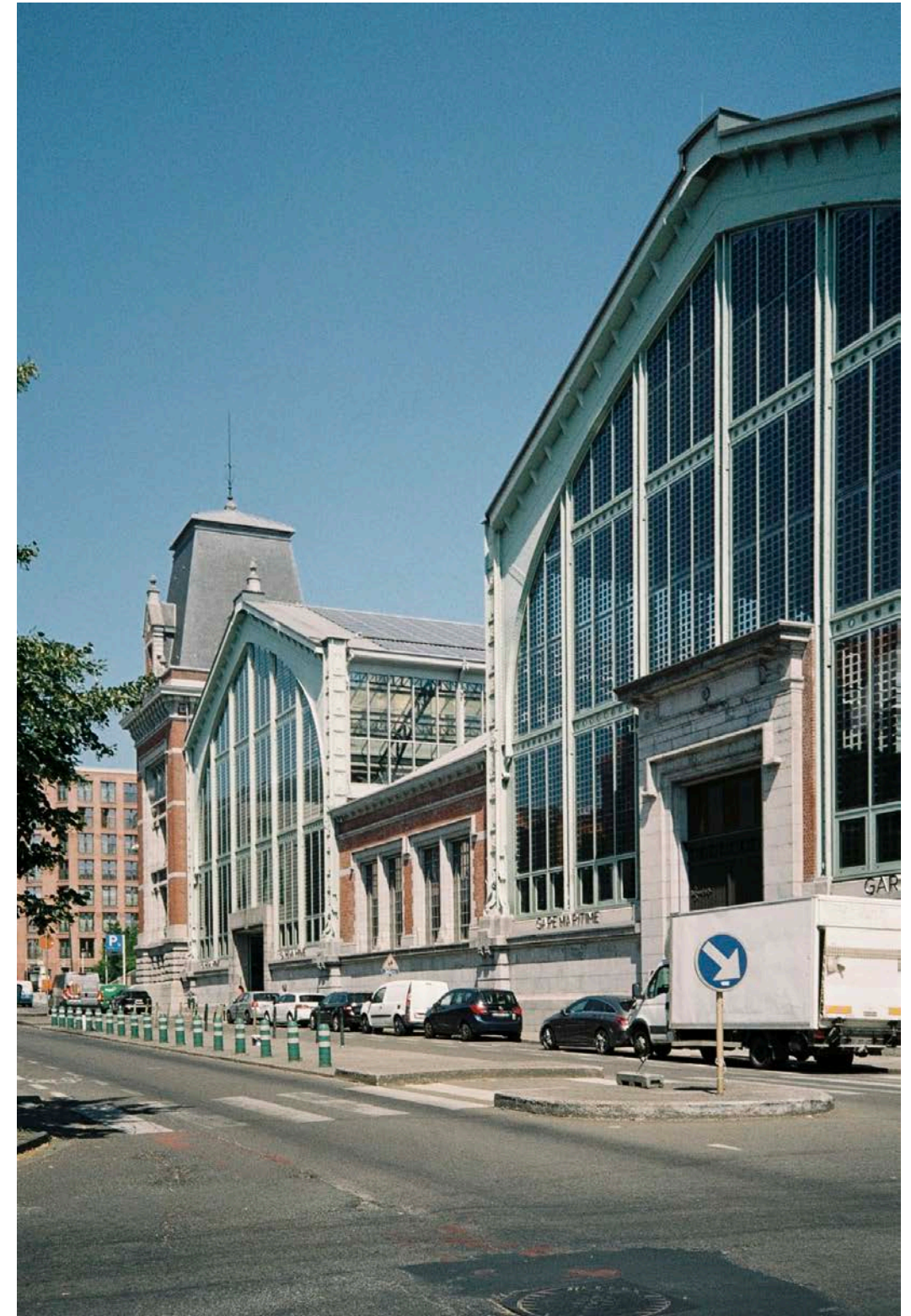

Fig. 06. Projekt 2, mitt och nordöstra entrén till Gare Maritime

Projekt 3.
Tour & Taxis, Hôtel des Douanes

Byggnadsår: 1907
Ursprungligt Program: Tullmyndighetsbyggnad
Arkitekt: Ernest Van Humbeek

Transformationsår: 2008/2016
Ny Funktion: Temporärt kontor, utställningshall,
mål att utvecklas till hotell
Arkitekt: [ARCHi2000](#)

Typ av förändring i program: Repurpose
Typ av förändring i kropp: Retrofit

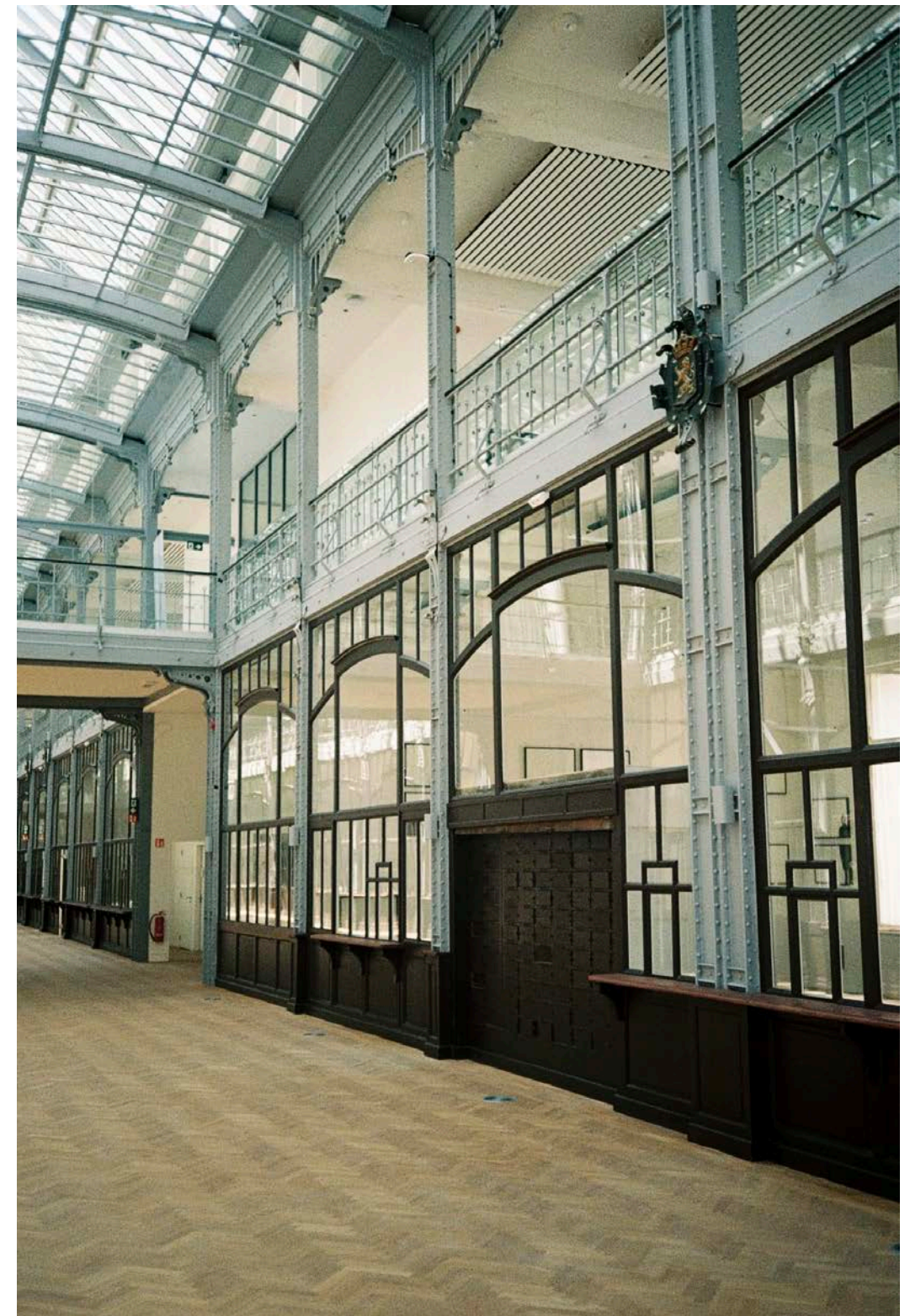

Fig. 07. Projekt 3, Hôtel des Douanes, bevarade brevfack

Projekt 4.
[Royale Belge](#)

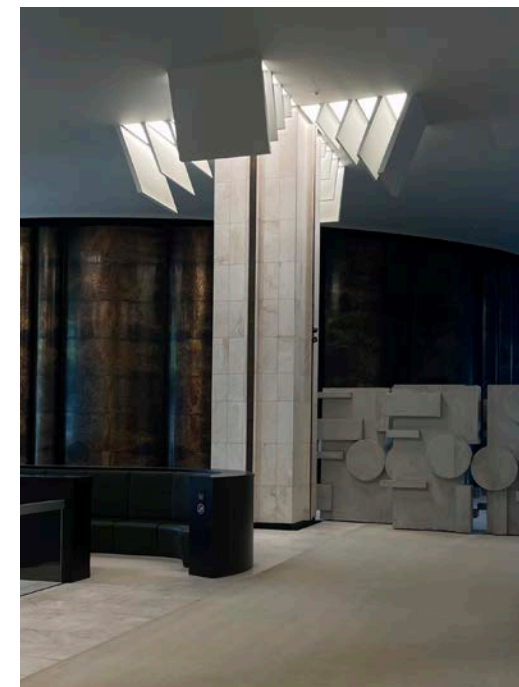
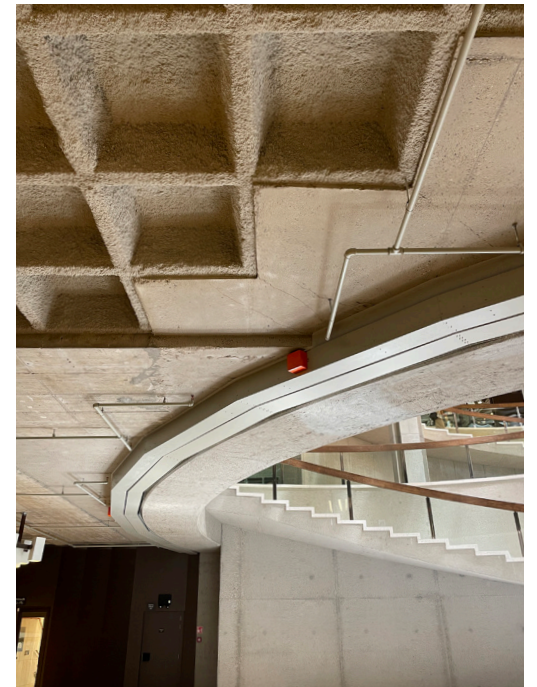
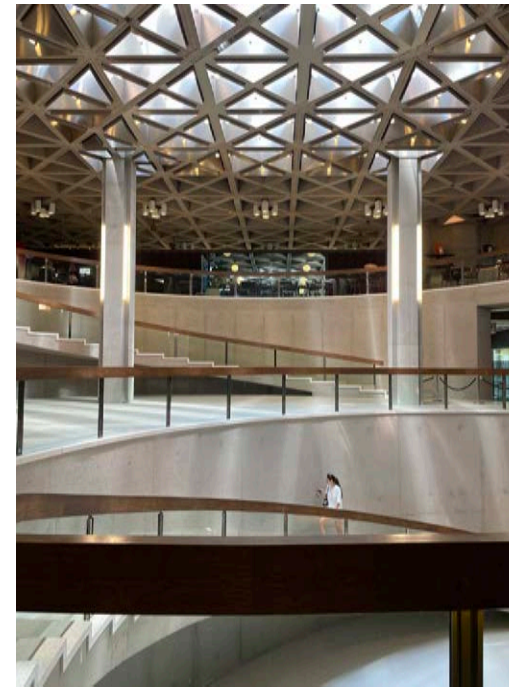
Byggnadsår:	1967/1970
Ursprungligt Program:	Kontor
Arkitekt:	René Stapels, Pierre Dufau
Transformationsår:	2023
Ny Funktion:	Hotell, Kontor, Co-working, Spa
Arkitekt:	Caruso St John , Bovenbouw Architectuur , DDS+ , Ma ² office
Typ av förändring i program:	Reactivate
Typ av förändring i kropp:	Retrofit

Fig. 08. Projekt 4, Royal Belge

Fig. 09. Projekt 4, Royal Belge, utomhus terrassering

Projekt 5.
Rotor DC (Återbrukscentral)

Grundat: 2014
Program: Återbrukscentral
Ägande: Kollektivt

Rotor DC:s verksamhet drivs av fyra team.

1: IN-teamet

Fokuserar på att skaffa fram hållbara material och etablera samarbeten.

2: Process-teamet

Hanterar materialen fysiskt på plats (restaurerar, renoverar och katalogiserar dem med fokus på kvalitet och organisation).

3: Shop-teamet

Sköter marknadsföring, kundservice, lagerhållning och leveranser.

4: Support-teamet

Ansvarar för ekonomi, personal, IT och bidrag.

Fig. 10. Projekt 5, Rotor DC

Fig. 11. Projekt 5, Rotor DC, dörr och fönsterförvaring

Projekt 6.
[Hasselt Beguinage](#)

Byggnadsår: 1707-1780
Ursprungligt Program: Beguinage
Arkitekt: -

Transformationsår: 2018
Ny Funktion: Kulturcenter, Park, Universitet
Arkitekt: [David Kohn Architects](#),
[Bovenbouw Architectuur](#)

Typ av förändring i program: Repurpose
Typ av förändring i kropp: Remodel

Fig. 12. Projekt 6, Hasselt Beguinage, entré till utkikstorn

Projekt 7.
[Museum Z33](#)

Byggnadsår: 1938
Ursprungligt Program: Konstcentrum
Arkitekt: Gustaaf Daniëls

Transformationsår: 2020
Ny Funktion: Utbyggnad
Arkitekt: [Francesca Torzo](#)

Typ av förändring i program: -
Typ av förändring i kropp: Nybyggnad

Projekt 8.
[PC Caritas](#)

Byggnadsår: 1905–1911
Ursprungligt Program: Psykiatriklinik
Arkitekt: Jozef Haché

Transformationsår: 2016-2018
Ny Funktion: Experimentellt Behandlingscenter
Arkitekt: [De Vylder Vinck](#) / [Taillieu](#)

Typ av förändring i program: Reactivate
Typ av förändring i kropp: Reinterpret

Projekt 9.
[Boekentoren](#)

Byggnadsår: 1933
Ursprungligt Program: Universitetsbibliotek
Arkitekt: Henry van de Velde

Transformationsår: 2012-2021
Ny Funktion: Universitetsbibliotek
Arkitekt: [Robbrecht and Daem Architects](#)

Typ av förändring i program: Rehabilitate
Typ av förändring i kropp: Refurbish

Fig. 13. Projekt 10, Boekentoren, del av fasad

Projekt 10.
[Het Steen 100](#)

Byggnadsår: Lång historia från 1200-talet framåt
Ursprungligt Program: Slott, del av f.d. stadsmuren
Arkitekt: Flertal under flera århundraden

Transformationsår: 2016 – 2022
Ny Funktion: Turistcenter
Arkitekt: [noArchitecten](#)

Typ av förändring i program: Repurpose
Typ av förändring i kropp: Remodel

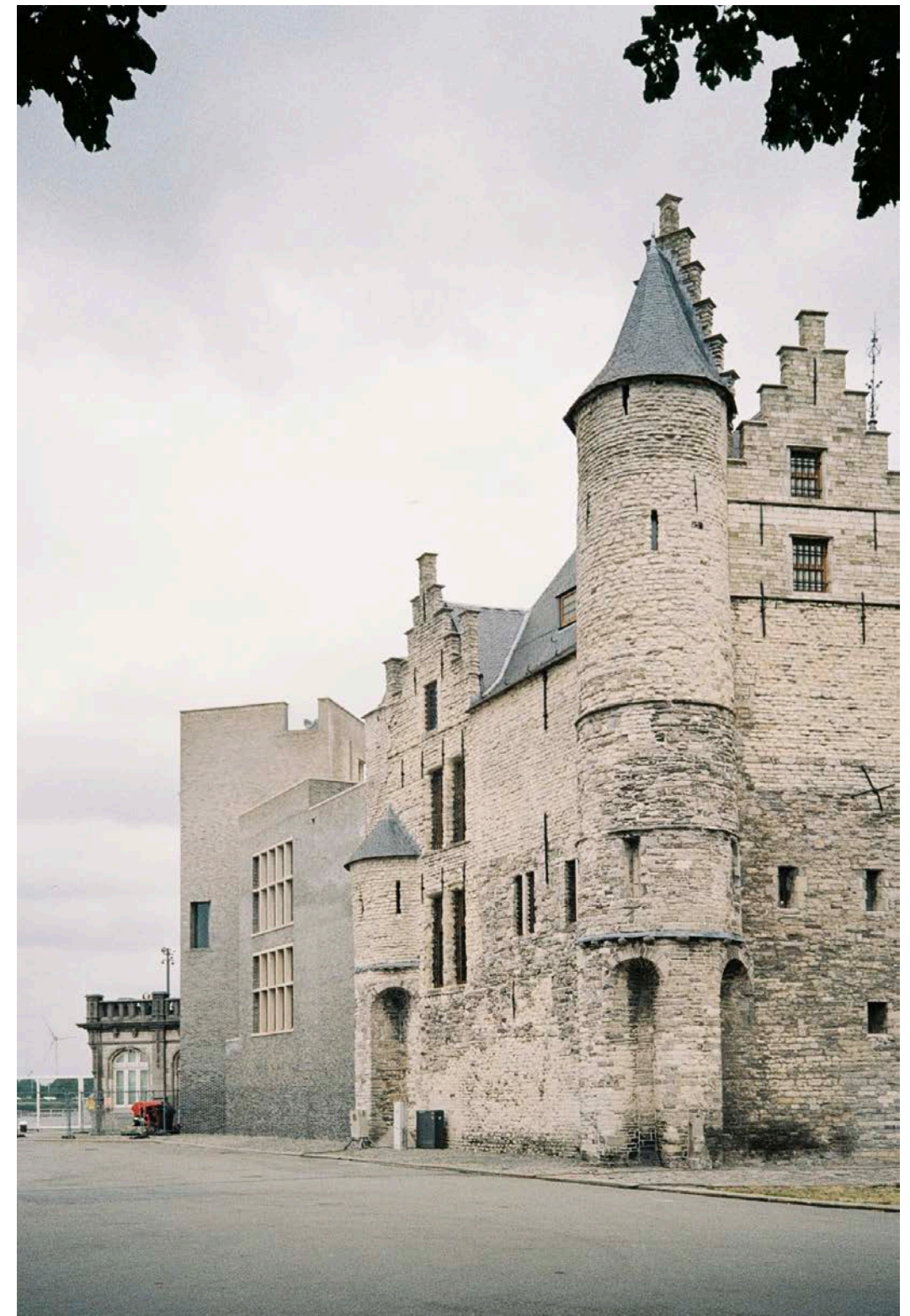

Fig. 14. Projekt 10, Het Steen 100

Projekt 11.
[Kanaal in Wijnegem](#) / [Axel Verwoordts Gallery](#)

Byggnadsår: 1857
Ursprungligt Program: Distilleri, malt industri
Arkitekt: -

Transformationsår: 1998–99 / 2008–2017
Ny Funktion: Bostadskomplex, konstgalleri
Arkitekt: [Stéphane Beel Architecten](#), [Coussée & Goris Architecten](#), [Bogdan & Van Broeck](#)

Typ av förändring i program: Repurpose
Typ av förändring i kropp: Remodel

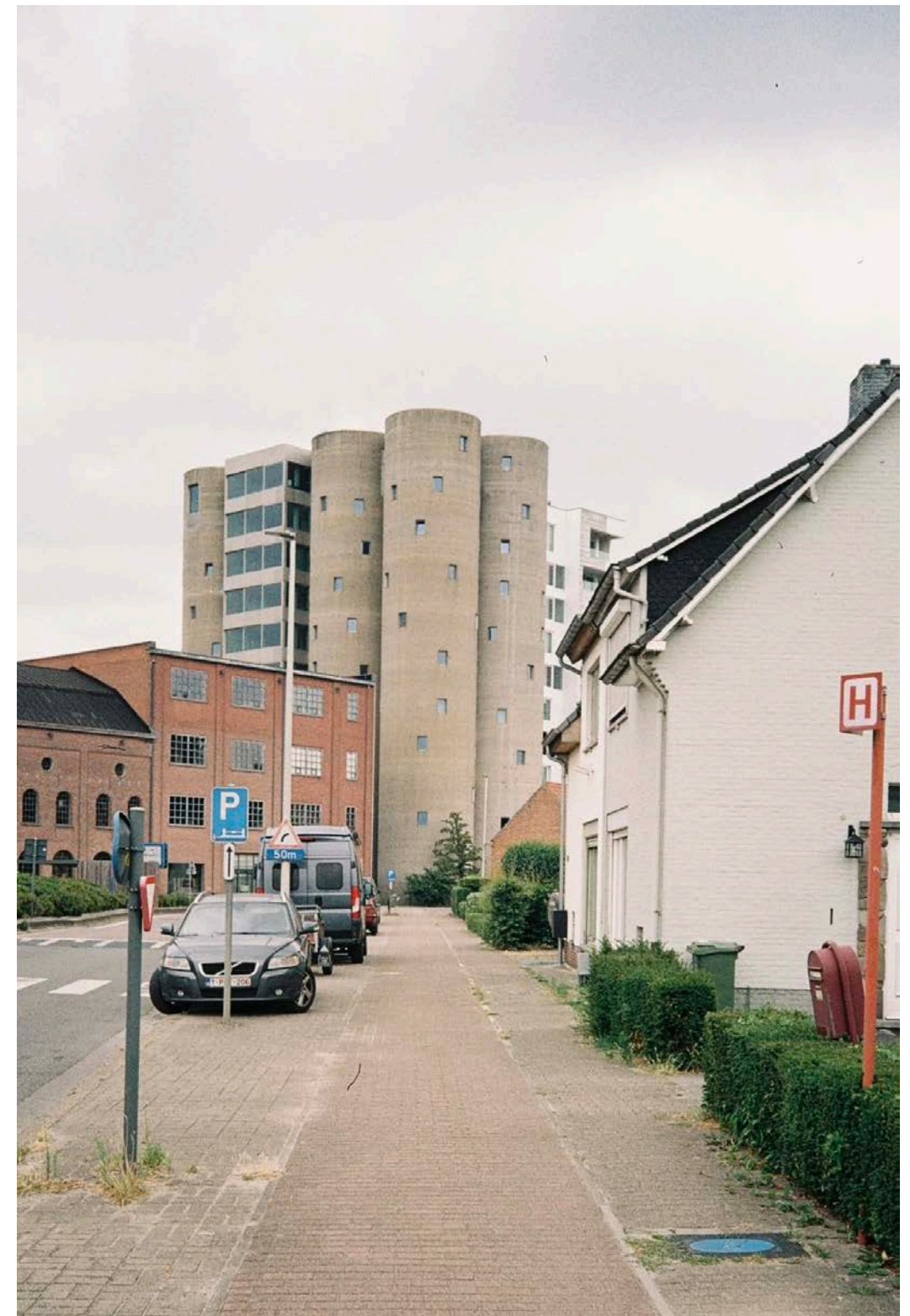

Fig. 15. Projekt 11, Kanaal in Wijnegem, rekonstruktion av silos

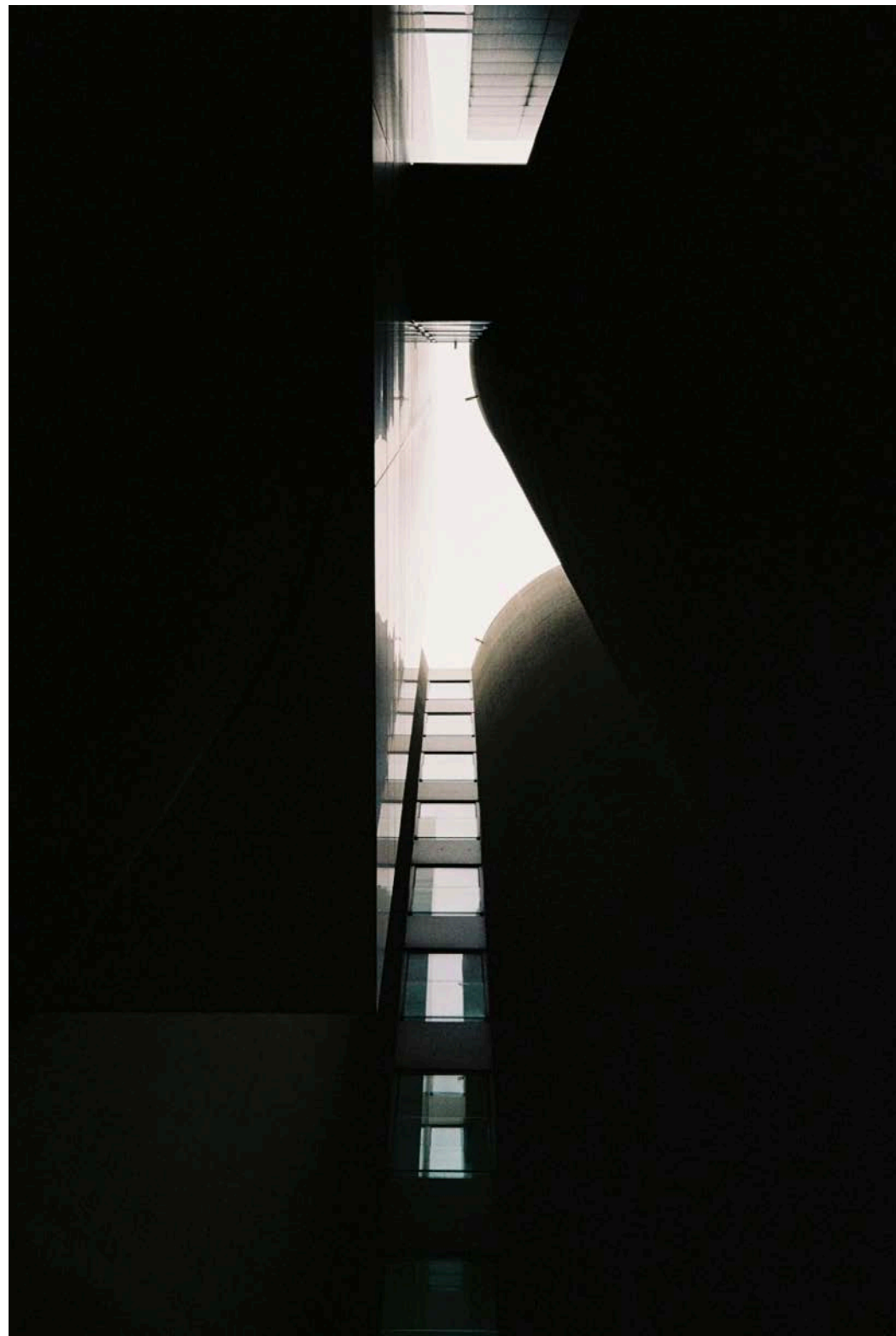

Fig. 16. Projekt 11, öppen "innergård" mellan silo-byggnaderna

Fig. 17. Projekt 11, närmare bild, rekonstruktion av silos

Projekt 12.
[Antwerpen Tower](#)

Byggnadsår: 1974
Ursprungligt Program: Kontor
Arkitekt: Jozef Fuyen, Guy Peeters

Transformationsår: 2017-2021
Ny Funktion: Bostadstorn
Arkitekt: [Wiel Arets](#)

Typ av förändring i program: Repurpose
Typ av förändring i kropp: Remodel

Epilog

Det projekt som hade störst intryck på mig var Citroen Garage / Kanaal Centre Pompidou; kanske för att jag nyfiket sprang omkring utanför den aktiva arbetsplatsen, och att det kändes som att jag faktiskt tog del i transformationen, att jag fick se den hända framför mina ögon; kanske, för att det var det första projektet som jag besökte på resan, samt att en liten del av de andra projekt-besöken var av typen “återbesök”, men denna gång för att fördjupa förståelsen för de förändringar som byggnadsverken genomgått. Jag hoppas kunna återbesöka Kanaal Museum när det väl är återinvigt med sin nya funktion, för att även ta del av den nya miljön.

Somliga projekt uteblev dessvärre på analogt foto. Av olika skäl som konsekvens av situationen som rådde på plats eller genom mitt resande. Jag hoppas att bilderna som delas ändå kan bidra med en övergripande känsla för projekten jag besökte. Mycket kan sägas om de olika verken, därför har jag försökt bidra med länkar till sidor som gör det lättare att läsa sig in i dem, om det är av intresse.

Jag vill tacka Ernst Hawermans stipendiefond för att ert bidrag gjorde denna resa möjlig. Den bidrog till stort utvecklande av kunskap inom transformation och adaptivt återbruk, och inspiration till att fortsätta utveckla och jobba med det i yrket framöver.

Tack.

Figurlista

01.	Projekt 1, konstruktionsarbete framför Kanal Centre Pompidou	3
02.	Projekt 2, sydöstra entrén till Gare Maritime	5
03.	Projekt 1, Kanal Centre Pompidou	9
04.	Projekt 1, konstruktionsarbete på östra sidan	10
05.	Projekt 1, konstruktionsarbete i sydöstra hörnet	11
06.	Projekt 2, mitt och nordöstra entrén till Gare Maritime	13
07.	Projekt 3, Hôtel des Douanes, bevarade brevack	15
08.	Projekt 4, Royal Belge	17
09.	Projekt 4, Royal Belge, utomhus terrassering	18
10.	Projekt 5, Rotor DC	21
11.	Projekt 5, Rotor DC, dörr och fönsterförvaring	22
12.	Projekt 6, Hasselt Beguinage, entré till utkikstorn	25
13.	Projekt 10, Boekentoren, del av fasad	29
14.	Projekt 10, Het Steen 100	31
15.	Projekt 11, Kanaal in Wijnegem, rekonstruktion av silos	33
16.	Projekt 11, öppen "innergård" mellan silo-byggnaderna	34
17.	Projekt 11, närmare bild, rekonstuktion av silos	35

Tack!